
Analiza pristupačnosti - Trebinje

Izdavač:

Caritas Bosne i Hercegovine

Za izdavača:

Mons. Tomo Knežević

Pripremili:

Milica Ijačić, Zlatko Malić, Suvad Zahirović, Fikret Zuko i Željko Volaš.

Sadržaj

1.	Uvod	3
1.1.	Projekt Access	3
1.2.	Analiza pristupačnosti	3
1.3.	Uvod u pristupačnost	4
1.4.	Kratki pregled zakonskog okvira u BiH	6
2.	Rezultati analize pristupačnosti	8
2.1.	TEHNIČKA ŠKOLA	9
2.2.	SPORTKA DVORANA	10
2.3.	RESTORAN SEGRETO	10
2.4.	KULTURNI CENTAR TREBINJE	12
2.5.	OSNOVNA ŠKOLA „JOVAN JOVANOVIĆ ZMAJ„	13
2.6.	GRADSKA UPRAVA	14
2.7.	FRIZERSKI SALON SNJEŽA	15
2.8.	CENTAR ZA SOCIJALNI RAD	16
2.9.	GRADSKI PARK	17
2.10.	OPŠTA BOLNICA TREBINJE	18
2.11.	RASKRIŽJE	19
2.12.	NARODNA BIBLIOTEKA TREBINJE	20
3.	Dodatak - Obrazac za analizu pristupačnosti	21

“Objavljivanje ovog dokumenta financirano je grantom Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država (Department of State). Mišljenja, nalazi i zaključci koji su ovdje navedeni pripadaju autorima i ne odražavaju nužno mišljenja, nalaze i zaključke Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država.“

1. Uvod

1.1. Projekt Access

Caritas Bosne i Hercegovine zahvaljujući potpori Veleposlanstva Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini realizira projekt Access – *pristupačnost za osobe s invaliditetom*. Radi se o još jednom značajnom projektu koji *Caritas* Bosne i Hercegovine provodi s ciljem unaprjeđenja životnih uvjeta za osobe s invaliditetom u Bosni i Hercegovini. Projekt Access stavlja naglasak na pristupačnost, osobito na arhitektonsku pristupačnost, sukladno članku 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda. Projekt je povezan s nizom strategija i akcijskih planova na domaćoj razini, te s 13. prioritetom Europske komisije u procesu integracije Bosne i Hercegovine u Europsku uniju.

1.2. Analiza pristupačnosti

Analiza pristupačnosti provodit će se u 15 lokalnih zajednica u Bosni i Hercegovini, i to: Vogošća, Tuzla, Mostar, Goražde, Travnik, Bihać i Livno (Federacija Bosne i Hercegovine), Bijeljina, Prijedor, Doboј, Trebinje, Foča, Banja Luka i Istočno Sarajevo (Republika Srpska), te Brčko distrikt BiH. Analizom će se obuhvati 10 – 15 javnih objekata i javnih površina na području svake od navedenih zajednica. Planirano je analizirati pristupačnosti u objektima poput: javne uprave (općinske, gradske, kantonalne), objekata ustanova i javnih službi (služba za zapošljavanje, dom zdravlja, centar za socijalni rad, škole i sl.), kulturnih i/ili sportskih objekata (kazalište, knjižnica, kino, dom kulture, sportska dvorana itd.), ugostiteljskih objekata (hotel, motel, restoran i sl.), javnih površina poput šetnice, parka i prometnice i raskrižja.

Iako broj lokalnih zajednica nije dovoljan za općenitu analizu pristupačnosti u cijeloj Bosni i Hercegovini, a također ni broj planiranih objekata u pojedinim lokalnim zajednicama, vjerujemo da će ova analiza pomoći kako bi se javnost bolje upoznala s problemom pristupačnosti. Analiza i cijeli projekt će dati svoj doprinos u izgradnji inkluzivnog i pristupačnog okruženja za osobe s invaliditetom u Bosni i Hercegovini. Nadamo se da će rezultati analize pomoći da se još jednom, na argumentirani način, ukaže na problem nepristupačnog okruženja, te da će donositelji odluka, kao i nadležne službe, reagirati sukladno svojim mogućnostima.

1.3. Uvod u pristupačnost

Pristupačnost je jedan od ključnih preuvjeta za uživanje prava i dostojanstva osoba s invaliditetom. Pitanjima otklanjanja prepreka, nesmetanog kretanju i korištenju otvorenih prostora, te prostora javnih i privatnih zgrada namijenjenih javnosti, počela se posvećivati značajnija pažnja još sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, a naročito nakon povećanja broja osoba s invaliditetom čiji je invaliditet bio uzrokovan različitim nezgodama, ratovima i drugim uzrocima.

Zbog isključenosti osoba s invaliditetom koja je uzrokovana arhitektonskim preprekama, osobe s invaliditetom prepoznate su i postale vodeća skupina za zagovaranje kreiranja standarda čijom bi se primjenom osiguralo da javni prostori različitih namjena postanu dostupni i osobama s invaliditetom. Društvo je brzo prepoznalo prednosti primjene univerzalno dizajniranih i izgrađenih javnih prostora za puno veći broj korisnika nego što su to samo osobe s invaliditetom.

Već početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća razvijeni su prvi ISSO međunarodni standardi pristupačnosti koji su nakon toga preuzeti i ugrađeni u zakonsku regulativu velikog broja država svijeta. Zbog brzog napretka tehnologije i ukupnog razvoja društva, standardi pristupačnosti nužno su trebali reviziju i uključivanje napretka u propisivanje normi koje se prilikom projektiranja i građenja moraju poštivati, a kako bi se osigurao nesmetan pristup i korištenje različitih prostora namijenjenih javnosti bez prepreka. Dva su ključna koncepta na kojima počivaju međunarodni standardi pristupačnosti:

- ✓ Koncept zasnovan na „načelima univerzalnog dizajna“, što podrazumijeva takva tehničko-tehnološka i građevinska rješenja koja osiguravaju korištenje bez potrebe za dodatnom prilagodbom ili nekim vidom potpore za najveći mogući broj građana.
- ✓ Koncept zasnovan na dizajnu koji uzima u obzir potrebe pojedinih skupina korisnika i sukladno njima se dizajniraju određena arhitektonska i tehničko-tehnološka rješenja u prostorima javne namjene.

Značaj pristupačnosti prostora, transporta, tehnologija i informacija, te usluga i odgovarajućih pomagala vidljiv je iz same definicije fenomena invaliditeta u preambuli u točki E. i u članku 1., st. 2. u definiciji osoba s invaliditetom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda. Obje definicije prepoznaju „prepreke“ koje kreira društvo kao ključni razlog za onemogućavanje punog sudjelovanja i uživanja prava i dostojanstva koja su

osobama s invaliditetom kao ljudskim bićima zagarantirana svim međunarodnim pravnim dokumentima kojima se regulira područje ljudskih prava.

Dodatno, članak 9. Konvencije propisuje obveze državama članicama koje trebaju ispuniti kako bi osigurale puno i nesmetano sudjelovanje osoba s invaliditetom u korištenju dobara, informacija i tehnologija, te usluga namijenjenih svim građanima. Pristupačnost je jedno od pitanja koje prožima cijeli sadržaj Konvencije i prepoznata je kao preduvjet za ostvarivanje svih prava osoba s invaliditetom i osiguravanje preduvjeta za jednake mogućnosti i puno sudjelovanje u zajednici.

Nakon pregleda Inicijalnog izvješća o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom pred Odborom za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda koji je Bosna i Hercegovina prezentirala u travnju 2017. godine, Odbor je državi Bosni i Hercegovini preporučio da osigura primjenu Konvencije u području pristupačnosti na način da:

- ✓ (18.) je Odbor zabrinut što ne postoji sveobuhvatna strategija pristupačnosti niti zakoni s efektivnim sankcijama koji bi bili usklađeni na svim razinama, te što je navedeno da većina javnih zgrada i ustanova, s posebnim osvrtom na one koji pružaju besplatnu pravnu pomoć i/ili, naročito usluge za osobe s invaliditetom, kao i javni prijevoz, nisu pristupačni. Također je zabrinut što se usluge masovnih elektroničkih medija ne pružaju u formatu koji je dostupan osobama s invaliditetom;
- ✓ (19.) Odbor preporuča da Država potpisnica:
  - usvoji sveobuhvatnu strategiju pristupačnosti i akcijski plan s dovoljnim proračunom, učinkovitim mehanizmom za praćenje i mjerilima za uklanjanje prepreka s izvršnim i učinkovitim sankcijama za nepoštivanje.
  - promovira univerzalni dizajn za sve zgrade, javne službe i javni prijevoz,
  - osigura pristupačno informiranje i pristupačne medije, s posebnim osvrtom na elektroničke medije, u skladu s općim komentarom br. 2 (2014) o pristupačnosti (čl. 9.),
  - obrati pažnju na vezu između članka 9. Konvencije i ciljeva 9, 11.2 i 11.7 iz dokumenta *Ciljevi održivog razvoja*.

U dokumentu *Ciljevi održivog razvoja* (SDG) koji je Generalna skupština Ujedinjenih naroda usvojila 2015. godine, u ciljevima koji se odnose na prepoznavanje potrebe osiguravanja pune uključenosti i sudjelovanja osoba s

invaliditetom, naročita se pažnja posvećuje pitanjima pristupačnosti. Ovo je posebno naznačeno u cilju 11 o razvoju dostupnih i održivih zajednica koje uključuju sve i osiguravaju jednake prilike za sve, te u ciljevima 4 o obrazovanju, 6 o pravu na rad i 9 o pravu na dostupnost informacija i novih tehnologija za sve.

Još i prije stupanja na snagu Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, neke od vodećih država svijeta, poput Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije i drugih, usvojile su zakone kojima se zabranjuju svi vidovi diskriminacije osoba s invaliditetom, što je prvenstveno osiguralo brzi proces uklanjanja arhitektonskih prepreka za pristup osobama s invaliditetom najvećem broju javnih prostora i zgrada.

Na razini Europske unije, početkom dvadeset i prvog stoljeća usvojene su direktive o pravima putnika s različitim vrstama invaliditeta u željezničkom, pomorskom i zračnom prometu, a zahvaljujući snažnom zagovaranju organizacija osoba s invaliditetom su u Europskom parlamentu usvojene i direktive o pristupačnosti *web*-stranica javnih tijela osobama s različitim vrstama invaliditeta, kao i Direktiva o pristupačnosti roba i usluga, čime je stvoren pravni okvir za propisivanje obveze državama članicama Unije da prilagode ili usvoje zakonodavstvo koje će u ključnim područjima života primjenjivati standarde arhitektonske, pristupačnosti informacija i tehnologija, te pristupačnosti usluga.

Trenutačno je za područje arhitektonske pristupačnosti na snazi ISSO standard: ISO/TR 22411. Zbog tehnološkog napretka ovi se standardi revidiraju svake četiri godine, a kreirao ih je tim međunarodnih stručnjaka priznatih za područje dizajna u različitim područjima.

1.4. Kratki pregled zakonskog okvira u BiH

Nadležnosti iz područja pristupačnosti u Bosni i Hercegovini podijeljene su između više razina vlasti. Dijelom se pitanja za pristupačnost prometa, te elektroničkih medija i javnih operatora reguliraju na razini Bosne i Hercegovine. Arhitektonska pristupačnost zakonski je regulirana u Federaciji Bosne i Hercegovine na razinama entiteta i kantona, a u Republici Srpskoj na razini entiteta.

Također, u dijelu primjene i nadzora, općine i gradovi imaju djelomičnu nadležnost za pitanja pristupačnosti. Na temelju entitetskih zakona o prostornom uređenju i građenju Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, te Brčko distrikta BiH, usvojeni su podzakonski akti kojima se izravno

---

propisuju obvezni standardi pristupačnosti za projektiranje i građenje bez arhitektonskih barijera.

U Federaciji Bosne i Hercegovine je 2009. godine usvojena *Uredba o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uvjetima i normativima za sprječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za osobe s umanjenim tjelesnim mogućnostima*. U Republici Srpskoj je 2014. godine usvojen *Pravilnik o tehničkim standardima planiranja, projektovanja i izgradnje objekata*, kojima se osigurava nesmetano kretanje i pristup osobama s invaliditetom.

Za potrebe ovog priručnika i buduće analize pristupačnosti preuzeli smo ključne standarde pojedinih elemenata pristupačnosti iz Uredbe Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, kako bi poslužili kao osnova za procjenu poštivanja standarda pristupačnosti prostora koji će se analizirati.

2. Rezultati analize pristupačnosti

Na području grada Trebinja rađena je analiza pristupačnosti javnih objekata i javnih površina za osobe s invaliditetom. Ukupno se analiziralo 12 objekata: zgrada Gradske uprave, Opšta bolnica Trebinje, Narodna biblioteka, Centar za socijalni rad, Sportska dvorana Miloš Mrdić, cafe i restoran Segreto, frizerski salon Sneža, osnovna Škola Jova Jovanović Zmaj, Gradski park "Jovan Dučić", raskrsnica u centru, Kulturni centar i Tehnička škola.

Postoji nekoliko objekata prilagođenih za osobe s otežanim kretanjem, međutim ni jedan objekt nije u potpunosti pristupačan za slijepe osobe. Postoje neki pozitivni primjeri u kojima je vidljivo da se u posljednje vrijeme ulagalo u pristupačnost, ali ukoliko se želi imati potpuno inkluzivna sredina potrebno je pratiti sve standarde pristupačnosti i popraviti postojeće stanje u gradu.

Najveći problem predstavlja nedostatak taktilnih traka za slijepe osobe, ne postoje zvučne signalizacije na semaforima, a prilično je problematično i parkiranje osoba s invaliditetom. Javne površine (šetnice, parkovi, trgovi i sl.) zadovoljavaju u dobrom dijelu standarde pristupačnosti korisnicima kolica i olakšavaju kretanje, ali ne i slijepim osobama. Širenjem grada dobilo se dosta novih prilagođenih staza za korisnike kolica i gotovo da je moguće duž čitavog grada kretati se samostalno.

U posljednjih 10 godina Trebinje je napravilo značajne pomake, te preko projekata i djelovanja različitih organizacija prilagođeno je nekoliko objekata. Ugostitelji i radnici u turizmu se sve više osvješćuju o značaju pristupačnosti, te polako prilagođavaju svoje objekte. Na teritoriji grada postoje samo tri toaleta koja su prilagođena osobama s invaliditetom. Grad Trebinje ide u smjeru da bude pristupačan grad u potpunosti za lica s poteškoćama u kretanju, međutim ne smiju se ostaviti po strane druge osobe s invaliditetom.

Da bi se grad Trebinje u potpunosti prilagodio osobama s invaliditetom potrebno je pratiti standarde pristupačnosti i po njima graditi nove objekte, te postojeće prilagoditi gdje je to moguće, zatim postaviti taktilne trake duž cijelog grada i u svim javnim objektima, a na raskrsnicama ugraditi zvučne semafore. Obuka službenika koji rade na šalterima za usluge građanima bi olakšalo pristup uslugama, a važno je i raditi na stalnom podizanju svijesti o parking mjestima. Promocija dostupnosti ugostiteljskih i turističkih objekata osobama s invaliditetom je potencijalno nova aktivnost u skladu s turističkim smjernicama.

Analizu i izvještaj uradila: Milica Ijačić

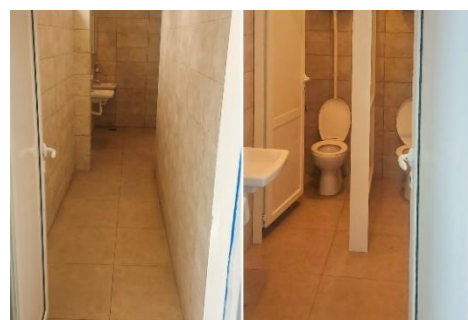
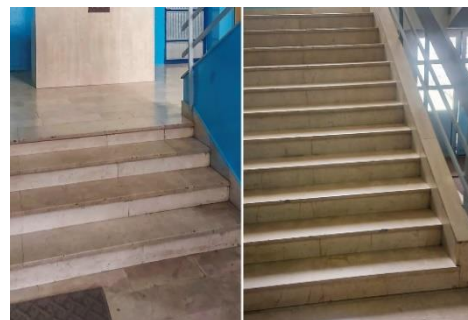
2.1. TEHNIČKA ŠKOLA

Tehnička škola Trebinje se nalazi se u ulici Vožda Karađorđa br 1. u Trebinju. Škola je smještena u zgradi koja ima prizemlje i jedan kat. Do škole se dolazi bez prepreka za osobe s otežanim kretanjem, međutim nema taktilnih staza za osobe s oštećenjem vida.

Ispred škole se nalazi parking, ali nema posebno obilježena parking mjesta za osobe s invaliditetom.

Na ulazu u školu su postavljene dvije kose ravni čime je premošten ulaz u školski objekt. U hodniku se nalaze četiri stepenice koje vode do prvog dijela prizemlja škole i djela učionica, te su iste prilagođene upotrebom montažno demontažne metalne rampe, a zatim još dvije koje vode do drugog dijela prizemlja škole. Nastava se odvija na dvije etaže. Na kat škole vode stepenice, a škola nema ugrađene liftove niti podizne platforme. S obzirom na ovu činjenicu možemo reći da škola nije prilagođena osobama s invaliditetom. U školi nema niti jedan prilagođen toalet za osobe s invaliditetom. Uprava škole ima volju i želju prilagoditi svoj prostor i za osobe s invaliditetom, ali postoji problem nedostatka financijski sredstava.

Osoblje škole je ljubazno, ali nisu prošli obuke za rad s OSI.

Preporuke:

- ✓ Prilagoditi toalet za osobe s invaliditetom.
- ✓ Ugraditi dizalo ili podiznu platformu.
- ✓ Ugraditi taktilne trake.
- ✓ Obilježiti parking mjesta.

2.2.SPORTKA DVORANA

Sportska dvorana predstavlja poseban višenamjenski kompleks površine 3.105 m², a njeni kapaciteti su s pokretnim tribinama 2.000 mjesta. Osim sportskih dešavanja u dvorani se mogu organizirati i druge vrste događaja.

Do sportske dvorane vodi put s ravnim trotoarima sa spuštenim ivicama na prelazima. Ulaz u zgradu je riješen pomoću kraće kose ravni odgovarajućeg nagiba, ali bez rukohvata. Ne postoje odgovarajuća sjedeća mjesta na tribinama pogodna za osobe s invaliditetom. U cijelom kompleksu nema posebnog toaleta pogodan za ovu kategoriju. Na katu se nalazi teretana koja nije pristupačna osobama s invaliditetom. Svlačionica nema poseban prostor za sportaše s invaliditetom. Osoblje je prijatno i spremno pomoći u svakom momentu, ali nije posebno obučeno za rad s OSI.

Preporuke:

- ✓ označiti put taktilnim trakama,
- ✓ napraviti poseban toalet za OSI,
- ✓ napraviti i obilježiti prostor na tribinama za OSI,
- ✓ osigurati pristup katu za teže pokretne osobe,
- ✓ označiti parking mjesta za OSI ispred dvorane.
- ✓ obučiti osoblje o radu s OSI.

2.3.RESTORAN SEGRETO

Restoran Segreto se nalazi u ulici Obala Luke Vukalovića br 5. Detaljnom analizom je utvrđeno da je objekt restorana djelomično pristupačan za osobe s invaliditetom, odnosno da su samo neki dijelovi pristupačni.

Korisnici kolica mogu nesmetano doći do objekta, ali nisu ugrađene taktilne trake za osobe s oštećenjem vida. U blizini restorana se nalazi parking, ali nema posebno obilježenih mjesta za osobe s invaliditetom. Objekt se nalazi na ravnoj podlozi osim bašte koja je na uzvišenju. Do bašte se može prići pomoću kose ravni tako da je i ona prilagođena za osobe s poteškoćama u kretanju.

Unutrašnjost restorana je pristupačna za korisnike kolica, kretanje je moguće bez većih poteškoća. Šank nije spušten na odgovarajuću visinu. U objektu postoji toalet, ali on nije pristupačan za osobe s invaliditetom.

Osoblje je ljubazno, susretljivo i spremno pružiti dobru uslugu osobama s invaliditetom. Imaju iskustva u radu s njima, ali nisu prošli posebnu obuku.

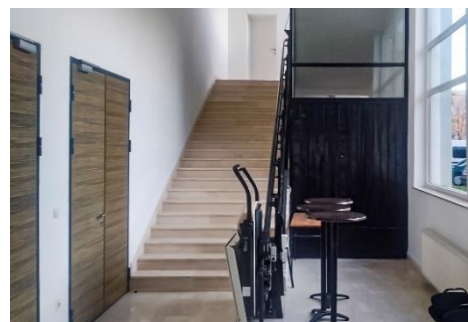
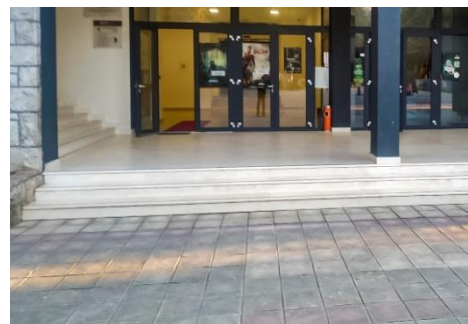

Preporuke:

- ✓ prilagoditi toalet osobama s invaliditetom,
- ✓ označiti parking mjesta za OSI,
- ✓ dodatno obučiti osoblje za rad s OSI,
- ✓ ugraditi taktilne trake.

2.4.KULTURNI CENTAR TREBINJE

Kulturni centar Trebinje nalazi se na adresi Trg palih boraca 1, Trebinje. U njegovom sastavu se nalaze galerija s tri izlagačka prostora, kino dvorana, kazališna dvorana, foaje i ljetna scena na krovu zgrade. Kulturni centar je zgrada s prizemljem i jednim katom. Korisnici kolica i teže pokretne osobe mogu neometano prići centru, dok je kao i u cijelom gradu otežano kretanje za slijepe osobe zbog nedostatka taktilnih traka. U blizini centra se nalazi parking s obilježenim parking mjestima za OSI. Postoji ulaz za osobe s invaliditetom koji bez prepreka vodi do kino dvorane, te pomoću podizne platforme do kazališta i galerija. U centru ne postoji toalet prilagođen za osobe s invaliditetom. Glavni ulaz nije pristupačan, te pristup šalteru za prodaju ulaznica također nije prilagođen zbog stepenica. Zgrada nije prilagođena slijepim osobama i nema sadržaje za ovu kategoriju. U kino dvorani kao i u kazalištu osobe s invaliditetom će se teško snaći jer nema posebno obilježenih mjesta niti zasebnog prostora za njih, pa će morati sjediti sa strane u kolicima. Slijepe osobe će također imati poteškoće kod snalaženja za mjesto. Osoblje koje radi u kulturnom centru je izuzetno susretljivo i ljubazno te spremno pomoći.

Preporuke:

- ✓ napraviti prilaz / rampu za šalter
- ✓ prilagoditi objekt i njegov sadržaj slijepim osobama,
- ✓ napraviti jedan toalet za OSI.

2.5. OSNOVNA ŠKOLA „JOVAN JOVANOVIĆ ZMAJ“,

Osnovna škola „Jova Jovanović Zmaj“ nalazi se u ulici Oktobarska br 1. u Trebinju. Škola je smještena u zgradi koja ima prizemlje i kat. Ovaj objekt je samo jednim dijelom prilagođen osobama s invaliditetom. Škola organizira prijevoz svim učenicima pa tako i učenicima s invaliditetom. Do škole se dolazi bez prepreka za osobe s otežanim kretanjem, međutim nema obilježenih taktilnih staza za slijepe osobe. U blizini škole postoje dva parking mjesta obilježena za OSI, ali se ne radi o posebnom, školskom parkingu. Ulazak u školu je moguć bez poteškoća, a dežurni učenik će rado pomoći OSI pri ulasku. U okviru škole je smješteno specijalno odjeljenje za djecu s poteškoćama u razvoju za čije potrebe je opremljena jedna učionica i napravljen toalet u prizemlju škole. Iako je toalet obilježen za osobe s invaliditetom, on nije rađen po standardima pristupačnosti te ga je potrebno dodatno urediti. Na kat škole vode stepenice, a škola nema ugrađen lift ni podiznu platformu. Osoblje škole je prošlo osnovnu obuku za rad s OSI s obzirom na to da u školi postoji posebno odjeljenje. Uprava škole je spremna prilagoditi objekt, ali im za to nedostaje novac. Škola je uradila projektnu dokumentaciju za ugradnju lifta što je dobar pokazatelj spremnosti.

Preporuke:

- ✓ Ugraditi taktilne trake,
- ✓ dodatno prilagoditi toalet za osobe s invaliditetom,
- ✓ napraviti dizalo za pristup katu.

2.6. GRADSKA UPRAVA

Gradska uprava Grada Trebinja smještena je ulici Vuka Karadžića 2, u centru grada. Unutrašnjost objekta je, također poprilično zanimljiva. Nakon što se uđe u objekt na glavni ulaz ide se kamenim stepenicama, koje prati gvozdена ограда. Na svakom od katova se nalazi se hodnik koji se proteže cijelom dužinom kata. Objekata ima prizemlje, dva kata i potkrovlje. U prizemlju objekta nalazi se centar za usluge građanima, mala i velika skupštinska dvorana. Kabinet gradonačelnika Trebinja i predsjednika Skupštine grada nalaze se na prvom katu. S obzirom na to da objekt datira iz austrougarskog razdoblja jasno je da njeno prilagođavanje otežano. U blizini zgrade postoje dva obilježena parking mjesta za osobe s invaliditetom. Prilaz objektu je moguć, ali nema taktilnih traka. Centar za usluge građanima je pomoću kose ravni jedini prostor unutar zgrade Gradske uprave kojem osobe s poteškoćama u kretanju mogu pristupiti. Ulazna vrata su dovoljne širine, ali se teže otvaraju. U centru za usluge građanima postoji jedan poseban šalter za osobe s invaliditetom, ali se isti ne koristi. Gradska uprava nema prilagođen toalet za OSI. Pristup gornjim etažama je pomoću stepenica te stoga on nije prilagođen za OSI.

Preporuke:

- ✓ Ugraditi taktilne trake.
- ✓ Urediti toalet za OSI.
- ✓ Osposobiti šalter za OSI.
- ✓ Osmisliti pristup gornjim etažama.

2.7.FRIZERSKI SALON SNJEŽA

Frizerski salon „Snježa“ nalazi se u objektu tržnog centra Kort. U sklopu tržnog centra postoji parking i dva obilježena parking mjesta za osobe s invaliditetom koja služe i u svrhe ovog frizerskog salona. Ulaz u tržni centar je prilagođen za osobe s invaliditetom. Do frizerskog salona se može doći dizalom koje je prilagođeno osobama s invaliditetom i propisno obilježeno zvučnom signalizacijom i Brajevim pismom. Ulazak u salon je pristupačan, ravan i bez prepreka. Usluge u objektu su pristupačne osobama s invaliditetom s tim da su ogledala podešena na većoj visini od odgovarajuće. U sklopu tržnog centra postoji toalet za osobe s invaliditetom urađen po standardima pristupačnosti. Osoblje salona je ljubazno i susretljivo te su naglasili da se uskoro planira renoviranje salona i da će voditi računa o standardima pristupačnosti. Nakon izvršene analize, zaključujemo da je ovaj objekt većim dijelom pristupačan za osobe s invaliditetom, najviše zahvaljujući činjenici da se nalazi u tržnom centru.

Preporuke:

- ✓ Ugraditi taktilne trake do objekta.
- ✓ Unutrašnjost objekta dodatno prilagoditi (visina ogledala, mobilijar i sl.).

2.8.CENTAR ZA SOCIJALNI RAD

Centar za socijalni rad sastoji se od glavnog objekta, Dnevnog centra za stare i Centra za djecu sa posebnim potrebama. Dnevni centar za stare je prizemni objekt čije su prostorije prilagođene osobama s otežanim kretanjem, ali ne i osobama s oštećenjem sluha ili vida. U objektu ne postoji posebno prilagođen toalet, ispred se nalazi javni parking s više obilježenih mjesta za OSI, prilaz objektu je prilagođen, ali nema taktilnih traka. Centar za djecu i omladinu sa posebnim potrebama je tipski objekt izgrađen za potrebe ove populacije. Služba za socijalne usluge smještena je u glavnom objektu koji se smješten u staroj zgradi u blizini gradske pijace. Do ulaza u zgradu vodi trotoar popločan kaldrmom, pa je nezgodan za korisnike invalidskih kolica. U blizini objekta postoje dva parking mjesta obilježena za OSI, ali su ista često zauzeta zbog nemara građana. Taj parking služi i za potrebe gradske pijace. Na ulazu u objekt postoji odgovarajuća kosa ravan. U prizemlju zgrade nalazi se toalet koji nije u potpunosti prilagođen za OSI. Ispred zgrade postoji Javni gradski toalet u potpunosti prilagođen za OSI. Ostale službe smještene su na katu i do njih je jedino moguće doći stepeništem.

Preporuke:

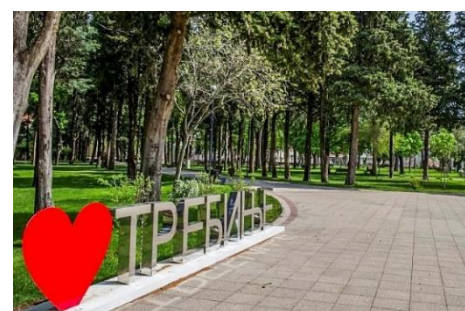
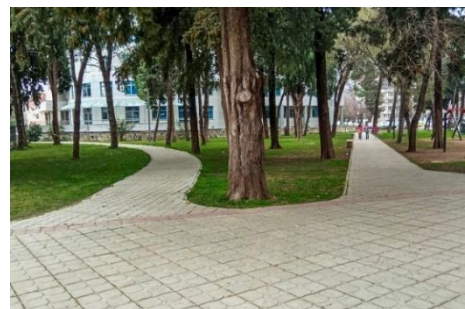
- ✓ Ugraditi taktilne trake.
- ✓ Olakšati prilaz objektu korisnicima kolica.
- ✓ Urediti toalet za OSI.
- ✓ Utjecati na parkiranje građana na mjesta za OSI.
- ✓ Obučiti osoblje o radu s OSI.

2.9. GRADSKI PARK

Gradski park “Jovan Dučić”, jedan je od simbola grada Trebinja, a prostire se na 28.000 m². Ono što naročito privlači pažnju posjetitelja je bogata hortikultura, uređenost parka kao i bogati kulturni spomenici. Park obiluje brojnim spomenicima, statuama i fontanama. U parku se nalazi i ulaz u dvorište crkve Svetog Preobraženja Gospodnjeg koja se savršeno uklapa s arhitekturom parka. Do parka vode putevi s više strana i svi su prilagođeni za korisnike invalidskih kolica. U blizini parka postoji parking s dva obilježena mjesta za osobe s invaliditetom. Duž cijelog parka su popločane staze s odgovarajućim pratećim mobilijarom. Staze su pogodne za osobe s poteškoćama u kretanju, međutim na stazama nisu postavljene i taktilne trake. Klupe su standardnog oblika, s ugodnim naslonima, ali nižih nogara. U parku, niti u njegovoj neposrednoj blizini nema prilagođenog toaleta za osobe s invaliditetom. Veći dio parka je prije nekoliko godina rekonstruiran, radilo se na ugrađivanju mobilijara, uređenju staza, ugradnji video nadzora i slično. Ipak, nije se dovoljno vodilo računa o potrebama osoba s invaliditetom.

Preporuke:

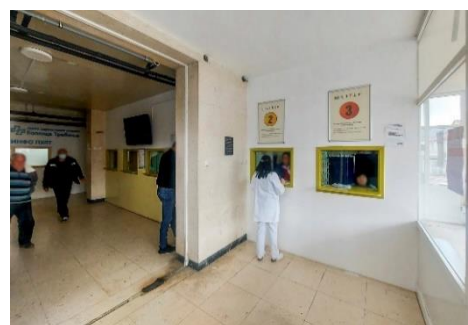
- ✓ Ugraditi taktilne trake do parka i unutar parka.
- ✓ Napraviti toalet za osobe s invaliditetom.
- ✓ Ugraditi pristupačni mobilijar.
- ✓ Napraviti dodatna parking mjesta za OSI.

2.10. OPŠTA BOLNICA TREBINJE

Opšta bolnica u Trebinju vodeći je medicinski centar u Istočnoj Hercegovini. Raspolaze sa 168 kreveta, brojnim odjeljenjima i specijalističkim ambulantama. Bolnica ima 6.000 m² prostora i više različitih objekata. Zgrada bolnice ima prizemlje i dva kata.

Pristup bolnici je moguć pješice, ali se ona nalazi na uzvišenju pa je osobama s poteškoćama u kretanju otežan prilaz bez automobila. Ispred bolnice se nalaze 2 parking mjesta obilježena za OSI, ali su većinom zauzeta parkiranim automobilima nesavjesnih građana. Na glavnom ulazu u bolnicu nalazi se 10 stepenica koji je premošten podiznom platformom za čiju upotrebu se potrebno obratiti portiru na ulazu u bolnicu. Na ostalim ulazima postoje kose ravni koje su većeg nagiba od propisanog. Katovi su povezani s dva dizala. Vrata u dizalu se teže otvaraju i prema vani pa je za korištenje potrebna asistencija osoblja. Prijemni šalter nije podešen za korisnike u invalidskim kolicima. U bolnici ne postoji ni jedan toalet koji je potpuno prilagođen. Ne postoje posebno obilježeni nazivi ambulanti za slijepe osobe kao ni taktilne trake koje vode do njih. Osoblje je ljubazno i spremno pomoći.

Preporuke:

- ✓ Osigurati veći broj parking mjesta za OSI.
- ✓ Urediti toalet.
- ✓ Ugraditi taktilne trake i oznake za pojedine ambulante.
- ✓ Prilagoditi prijemni šalter

2.11. RASKRIŽJE

Raskrižje ulica Vojvode Stepe Stepanovića i Dunavske je jedno od najprometnijih raskrižja kako za pješake tako i za vozila u centru Trebinja. U blizini raskrižja se nalazi Kort market, Best market, zgrada Elektroprivrede Republike Srpske, zgrada gimnazije u izgradnji i veliki gradski parking.

Raskrižje je prilagođeno za kretanje teže pokretnim osobama i korisnicima invalidskih kolica. Preko raskrižja, na dvije strane, uređene su pješačke staze s odgovarajućim kosim ravnima. Raskrižje nije obilježeno semaforom, pa je time otežan prelazaka. Poseban je problem prelazak za slijepe osobe jer ne postoji zvučni semafor ni taktilna traka.

Preporuke:

- ✓ Ugraditi taktilne trake radi lakšeg i sigurnijeg kretanja slijepih i slabovidnih osoba.
- ✓ Napraviti svjetlosnu i zvučnu signalizaciju na semaforima, na dodir, radi sigurnijeg prelaska ulica svih pješaka.

2.12. NARODNA BIBLIOTEKA TREBINJE

Narodna biblioteka Trebinje je gradska i javna biblioteka, centralna biblioteka na teritoriji grada Trebinja. Biblioteka se nalazi u samom centru grada u Njegoševoj ulici. Biblioteka je smještena u staroj, renoviranoj zgradi koja se sastoji od prizemlja, kata i potkrovlja. Prilaz do biblioteke je prilagođen korisnicima kolica, ali kao i na području cijelog grada nema taktilnih traka. Biblioteka nema svoj vlastiti parking, ali nedaleko od objekta se nalaze dva obilježena parking mjesta za osobe s invaliditetom. Na ulazu u objekt se nalazi mali prag, visine 3 cm, koji ne predstavlja veliku prepreku za ulazak. Vrata su propisne širine i u objekt se može ući bez prepreka. U prizemlju objekta se nalazi odjeljenje za pozajmljivanje knjiga koje je u potpunosti na ravnoj podlozi. Ostali sadržaji biblioteke nalaze se na katu i u potkrovlju te se do njih mora stepenicama. Kako je objekt starog tipa s unutrašnjim stepenicama jedini način prilagođavanja bio je nabavkom pomagala za korisnike invalidska kolica. Biblioteka je jedina ustanova koja nudi sadržaj slijepim i slabovidim osobama jer u njenom okviru postoji čitaonica namijenjena ovoj populaciji. Biblioteka u Trebinju je jedan od svjetlijih primjera inovativnosti i želje da svoje sadržaje učine dostupnim svima.

Preporuke:

- ✓ Ugraditi taktilne trake.
- ✓ Osigurati toalet za OSI.
- ✓ Trajno riješiti pristup gornjem katu.

3. Dodatak - Obrazac za analizu pristupačnosti

(Molimo pažljivo analizirati i popuniti sve elemente upitnika. U koloni procjena stavljate oznaku da ili ne, a u komentar ispod upisujete specifične stavke za svaki objekt).

Naziv objekta:
Točna adresa:
Vrsta objekta i njegova svrha:

Rb.	Kategorija	Opis	Procjena
ZAJEDNIČKI ELEMENTI ZA SVE OBJEKTE			
1.	Prilaz do objekta	Može li se objektu pristupiti pješice bez barijera?	
		Jesu li trotoari prilagođeni za kretanje OSI?	
		Postoji li javni parking ili namjenski parking u blizini objekta od kojeg se može lako doći do objekta?	
		Postoji li parking mjesto za OSI koje je propisne veličine i obilježeno za OSI?	
		Postoji li pristupačan javni prijevoz koji vodi do objekta, s pristupačnom stanicom?	
		Postoji li taktilna oznaka koja vodi do objekta?	
		Postoje li zvučni semafori u blizini objekta?	
		Postoji li neprekinut pristupačan put kretanja od dolazne tačke do objekta?	
2.	Ulaz u objekt	Je li ulaz u objekt ravan ili postoji li alternativni način ulaska (kosa ravan, lift ili podizna platforma)?	
		Jesu li ulazna vrata šira od 90 cm, elektronska ili se otvaraju se prema unutra?	
		Je li ulazni hodnik bez prepreka i omogućava li kretanje korisnicima invalidskih kolica?	
3.	Unutrašnjost objekta	Jesu li hodnici ravni, bez barijera i dovoljne širine za nesmetano kretanje korisnicima kolica?	

		Jesu li usluge/prostorije unutar objekta pristupačne za OSI (uredi, šalteri, službe, i sl.)?	
		Ako se radi o objektu na više etaža je li svaka etaža pristupačna (postoji lift, kosa ravan ili podizna platforma koja vodi do gornje etaže)?	
		Jesu li pragovi manji od 5 cm ili ih nema nikako?	
4.	Prijemni pult, recepcija, šalter i sl.	Može li se prići pultu bez prepreka?	
		Je li pult podešen na visini za korisnike invalidskih kolica?	
		Postoji li pult za osobe oštećenog sluha i vida?	
5.	Lift (ako postoji)	Je li lift dovoljne veličine da u njega može ući osoba u kolicima i asistent?	
		Ima li lift oznake na Brajevom pismu?	
		Ima li lift zvučnu / govornu signalizaciju?	
6.	Toalet	Postoji li toalet za OSI koji je vidno označen?	
		Koristi li se toalet za OSI, je li otključan (ili postoje upute gdje dobiti ključ)?	
		Je li toalet prilagođen za OSI (veličina, školjka, držači i sl.)?	
		Postoji li vizualna i taktilna uputa za toalet?	
7.	Osoblje	Je li osoblje susretljivo i spremno pomoći OSI?	
		Postoji li način komunikacije osoblja i osoba s oštećenim sluhom / govorom?	
		Postoje li zvučne ili vizualne aplikacije u objektu?	
		Je li osoblje prošlo obuku za rad s OSI?	
SPECIFIČNI ELEMENTI ZA POJEDINE OBJEKTE			
8.	Ugostiteljski objekti (restoran, kafić i sl.)	Može li se kretati između stolova s kolicima ili štapom?	
		Jesu li stolovi prilagođeni za OSI (visina i fleksibilnost)?	
		Postoji li zvučna ili vizualna aplikacija?	
9.	Hoteli, moteli, prenoćišta	Može li se nesmetano prići svim dijelovima hotela (recepcija, restoran, dvorana, wellness i sl.)	

		Postoje li pristupačne sobe za OSI?	
		Postoje li zvučne ili vizualne oznake – aplikacije?	
10	Kulturni ili sportski centri	Postoji li sadržaj koji je prilagođen za OSI?	
		Postoje li prilagođena sjedišta za OSI?	
		Postoje li zvučne ili vizualne aplikacije, oznake?	
11	Javne šetnice, trgovi, parkovi i sl.	Je li javni prostor pristupačan za kretanje OSI?	
		Je li postavljeni mobilijar pristupačan za OSI?	
		Postoji li taktilna traka?	
		Postoji li zvučna ili vizualna aplikacija, oznake?	
		Postoji li javni toalet pristupačan za OSI?	

Završni komentar za objekt (upisati sve ostale elemente koji su važni za analizu pristupačnosti).